

ADATOK A HÉJA (*ACCIPITER GENTILIS*) RAGADOZÓMADÁR- ÉS BAGOLYTÁPLÁLÉKÁHOZ

Bagyura János–Haraszthy László

Abstract

J. Bagyura and L. Haraszthy: Data on other raptors as prey animals of Goshawks (*Accipiter gentilis*)

Based on their own observations and data available from the literature, the authors attempted to review the status of other raptors on the list of prey animals of Goshawks in Hungary. Beside the possible predation of other Goshawks, the following birds of prey are food sources of the studied species: Sparrowhawk (*Accipiter nisus*), Common Buzzard (*Buteo buteo*), Saker Falcon (*Falco cherrug*), Kestrel (*Falco tinnunculus*), Red-footed Falcon (*Falco vespertinus*), Lesser Spotted Eagle (*Aquila pomarina*), Short-eared Owl (*Asio flammeus*), Long-eared Owl (*Asio otus*), Tawny Owl (*Strix aluco*) and Little Owl (*Athene noctua*).

The authors point out that smaller raptors nesting in the proximity of Goshawks are potentially endangered by the species, and this has to be taken into consideration during practical bird protection work.

Magyarországon a héja táplálkozási szokásait – általános elterjedése és a múltban sokat vitatott „gazdasági jelentősége” ellenére – csak nagyon kevesen vizsgálták.

Chernel (1909) 10 példány, Bittera (1915) pedig 51 példány begyartalmát analizálta. Mindkét esetben elejtett madarak begyartalom-elemzését végezték, amelyek a történelmi Magyarország területéről származtak. Egyikük sem talált ragadozó madarat, vagy baglyot a zsákmányállatok között. A régebbi múltban mindössze egyetlen eset ismert, amikor héja a téli időszakban réti fülesbaglyot (*Asio flammeus*) zsákmányolt Salmen, 1930).

Horváth (1964) Ohaton vizsgálta egy kék vércse telep életét. Megállapította, hogy a költés sikertelenségét a héja, ill. a macskabagoly (*Strix aluco*) zsákmányolása lényegesen befolyásolta. „A kikelt 71 fióka közül 48 (67%) hagyta el a fészket, a többi héjának és macskabagolynak esett áldozatul.” Sajnos nem állapítható meg pontosan, hogy melyik faj milyen mértékben zsákmányolt kék vércse fiókákat, mint ahogy azt sem, hogy mekkorák voltak a rabolt fiókák.

Sterbetz (1965) a Tisza árteréből 58 zsákmányállatot elemzett, és ezek között 1 erdei fülesbaglyot (*Asio otus*) talált. Balog és Varga (1983) Sopron környékén vizsgálták a héja táplálék-összetételét és 12 fajhoz tartozó 19 zsákmányállatot között 1 erdei fülesbaglyot találtak.

Kalotás (1986) 70 zsákmányállatot elemzett, és ezek között a hazai viszonylatban első alkalommal talált nagyobb nappali ragadozó madarat, egy

egerészölyvet (*Buteo buteo*) a héja zsákmányállatai között. A legutóbbi időkig ezen szórványos adatok alapján nem lehetett reális képet kapni a héja esetleges ragadozómadár- és bagolytáplálékáról. Varga és Rékási (1993) 417 zsákmányállatra kiterjedő elemzése azonban már rávilágított e jelenségekre, ők ugyanis 5 héját (*Accipiter gentilis*), 3 karvalyt (*Accipiter nisus*), 14 egerészölyvet (*Buteo buteo*), 1 kuvikot (*Athene noctua*), 1 macskabaglyot (*Strix aluco*) és 3 erdei fülesbaglyot (*Asio otus*) találtak az Aggteleki-karszt környékén gyűjtött táplálékmaradványokban.

25 éve foglalkozunk a ragadozó madarak kutatásával és védelmével. Ezen időszak alatt véletlenszerűen is gyűjtöttünk adatokat a héjának más ragadozó madárra, illetve baglyokra irányuló zsákmányolásáról, amelyeket összefoglalva e közleményben adunk közre.

Héja karvaly (*Accipiter nisus*) zsákmányolása

Budapest, Péterhegy, 1978. szeptember. Fiatal akácerdőben rigót üldöző öreg tojó karvalyt zsákmányolt egy fiatal tojó héja. A héja nagy magasságból érkezve, meglepetésszerűen támadt a karvalyra, melyet a fák között fogott meg. A karvaly egészséges, jó kondícióban lévő madár volt.

Budapest, Péterhegy, 1979. november. Fiatal tojó héja karvalyzsákmányról ugrott fel.

Budapest, Péterhegy, 1982. július. Néhány napja kirepült fiatal karvalyok tépéseit találtuk, melyek kétséget kizáróan héjától származtak.

Héja egerészölyv (*Buteo buteo*) zsákmányolása

1982–1984. május–június hónapokban Vasad térségében (Pest m.) héjafészkek ellenőrzése során 3 ízben került elő egerészölyvtoll, amely alapján a zsákmányolás ugyan nem bizonyított, de az tény, hogy a héják az ölyveket feletették a fiókákkal.

Héja fajtárs (*Accipiter gentilis*) zsákmányolása

1986. októberében fészekből szedett, solymászatra idomított hím héját röptetés közben megfogta és megölte egy fiatal tojó héja.

1992. augusztusában egy frissen gyűrűzött fiatal hím héját másnap egy öreg tojó héja megfogott, a megfigyelő tépés közben lepte meg a madarat (Dénes Péter megfigyelése).

Héja kerecsensólyom (*Falco cherrug*) zsákmányolása

1970. május, Ócsa. Héjafészkekben kerecsensólyom-fióka lábát találták (az adat a Ragadozómadár-védelmi Szakosztály irattárából való).

1986 júniusában a Dunántúli-középhegységben fészekfosztogatóktól őrzött kerecsensólyom-fészekből egy héja, aminek a fészke a helytől csak néhány száz méterre volt, kiragadott egy tollas fiókát. Az örök a fiókák

vészhangjára a helyszínre rohantak, a szúrt sebektől sérült fiókát a földön találták, de sikerült még megmenteni.

1986. május, Északi-középhegység. Szintén őrzött fészekből a héja két nap alatt egy-egy fiókát az örök szeme láttára vitt el a fészekből. A harmadik fiókát adoptálni kellett egy másik, távolabbi sólyomfészekbe. (*Bagyura–Haraszthy–Szitta, 1992*)

1989. június 26-án kézre került egy fiatal tojó kerecsensólyom. Vadröptetve lett. Az elengedés után 4 nappal megtaláltuk a héja széttépett tetemét.

1993. május–június. Északi-középhegységben sziklán lévő, őrzött sólyomfészekből két tollasodó fiókát az örök szeme láttára rabolt el a héja. A harmadik fióka sikeresen kirepült.

Héja kis békászósas (*Aquila pomarina*) zsákmányolása

Több ízben találtunk a fészeknél vagy annak közvetlen közelében fiókatépés-maradványt. Fiókarablást ugyan nem figyeltünk meg, de feltételezzük, hogy a tépések héjától származnak. *Szitta* (szóbeli tájékoztatás) egy alkalommal lessátorból észlelte, hogy egy ragadozó madár – véleménye szerint héja – támadta a kotló sas tojót.

Héja vörös vércse (*Falco tinnunculus*) zsákmányolása

1982. május, Körösladány térsége. Három vörösvércse-tépést találtunk egy fasorban. A tépés jellege héjára utalt.

1984. június, Örkény. Vércsetollakat fedeztünk fel egy héjafészekben.

1994. június, Újlengyel, Tápióbicske térsége. 2 vörös vércse-tépést találtunk, melyeket feltételezéseink szerint héja zsákmányolt.

Héja kék vércse (*Falco vespertinus*) zsákmányolása

1973. október, Apaj. Kékvércse-tépést leltünk egy keskenylevelű ezüstfa (*Eleagnus angustifolius*) bokorban (3 erdei fülesbagollyal együtt).

1982. május, Körösladány térsége. Fasorban 4 kékvércse-tépést találtunk, a tépések jellegük alapján héjától származóak voltak.

1993. június–július, Apaj-pusztai kékvércse-telep. 1 fiatal tollruhás (első éves) kékvércse-tépést, és 1 öreg hím kékvércse-tépést fedeztünk fel.

1994. június, Újlengyel, Tápióbicske térsége. Kékvércse-tépést (vörösvércse- és erdei fülesbagoly-tépéssel együtt) találtunk.

Héja erdei fülesbagoly (*Asio otus*) zsákmányolása

1973. október, Apaj-pusztai. 3 erdei fülesbagoly-tépést találtunk (lásd a kékvércse-zsákmányolás alcím alatt is).

1982. I. 23., Kunpeszér. 1 erdei fülesbagoly-tépést találtunk.

1982. május, Gyomaendrőd. 2 erdei fülesbagoly-tépésre akadtunk.

1994. június, Újlengyel. 1 erdei fülesbagoly-tépést leltünk (vörös és kék vércsével együtt).

Héja kuvik (*Athene noctua*) zsákmányolása

1982. május, Gyomaendrőd. Hodályoknál 2 kuviktépésre találtunk.

Következtetések

Sajnos a rendkívül szórványos múltbeli adatok és legújabb kutatási eredmények nem alkalmasak az összehasonlításra. A legutóbbi időben végzett vizsgálatok szerint megnövekedett a héja ismertté vált ragadozómadár- és bagolyzsákmányolási eseteinek száma. Nem dönthető el azonban, hogy valós táplálék-összetétel változásáról, vagy „táplálékspecialista” egyedekről van szó. Az azonban tény, hogy a héja a közelében fészkelő kisebb testű ragadozó madarakra és baglyokra valós veszélyt jelent, melyet a gyakorlati védelmi intézkedések során figyelembe kell venni.

Irodalom – References

- Bagyura, J.–Haraszthy, L.–Szitta, T. (1992) Methods and Results of Saker Falcon (*Falco cherrug*). Management and Conservation in Hungary in Meyburg B. U. and R. O. Chancellor eds. (in print)
- Balogh, L.–Varga, Zs. (1983) Egerészölyv (*Buteo buteo*) és héja (*Accipiter gentilis*) táplálkozási adatok Sopron környékéről. Mad. Táj. júl.–dec.: 104–105.
- Bittera, Gy. (1915) A héja és a bagoly táplálékáról. Aquila 22.: 196–216.
- Chernel, I. (1909) Adatok húsevő madaraink táplálkozásának kérdéséhez. Aquila 15.: 145–150.
- Horváth, L. (1964) A kék vércse (*Falco vespertinus* L.) és a kis őrgébics (*Lanius minor* Gm.) élettörténetének összehasonlító vizsgálata. II. A fiókák kikelésétől az őszi vonulásig. Vert. Hung. VI. 1–2.: 13–19.
- Kalotás, Zs. (1986) Adatok ragadozó madaraink táplálkozásához. Maj. Táj. okt.–dec.: 27–31.
- Salmen, J. (1930) Héja által leütött erdei fülesbagoly. Aquila, 36–37.: 319.
- Sterbetz, I. (1965) Untersuchungen über die Ernährungen der in Reservat bei Sasér und in den Inundationsraumen der Umgebung brütenden Grossen Raubvogel. Tiscia I.: 78–80.
- Varga, Zs.–Rékási, J. (1993) Adatok az Észak-Borsodi Karszton fészkelő ragadozó madarak táplálkozásához és állományváltozásaihoz az 1986–1991 közötti időszakból. Aquila, 100.: 123–136.

Author's address:

János Bagyura and László Haraszthy
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
Budapest,
Költő u. 21.
H-1121